

Міла Ю. Разінкова*

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЮ БОРГОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

Визначено напрями вдосконалення моніторингу та контролю ефективності управління зовнішньою борговою безпекою держави. Виокремлено комплекс заходів щодо подолання надмірного боргового навантаження. Визначено ключові проблеми розвитку системи забезпечення боргової безпеки в Україні. Підкреслено важливість удосконалення механізму управління безпекою зовнішнього боргу України та його моніторингу. Розглянуто підсистему контролю та корегування управлінських рішень, пов'язаних з управлінням зовнішньою борговою безпекою. Визначено зміст аудиту ефективності управління зовнішнім державним боргом. Наведено алгоритм моніторингу та контролю ефективності управління гарантіями зовнішнього боргу України.

Ключові слова: борг, боргова безпека, зовнішня боргова безпека, управління, ефективність, моніторинг, контроль.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 10.

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-254-92-98

Mila Yu. Razinkova

FEATURES OF MONITORING AND CONTROL OF THE EFFICIENCY OF THE EXTERNAL DEBT SECURITY MANAGEMENT OF THE STATE

The directions for improving the monitoring and control of the effectiveness of the management of the external debt security of the state have been determined. A set of measures to overcome the excessive debt load has been singled out. The key problems of the development of the debt security system in Ukraine have been identified. The importance of improving the security management mechanism of Ukraine's foreign debt and its monitoring is emphasized. The subsystem of control and correction of management decisions related to the management of external debt security is considered. The content of the audit of the effectiveness of external state debt management has been determined. The "audit of the effectiveness of external public debt management" should define a set of measures that can be implemented by the bodies of the central executive power and state financial control. It should be noted that they are aimed at evaluating the effectiveness of the use of public loans, analyzing indicators of external debt security and providing recommendations on improving the effectiveness of measures implemented in the process of managing public debt and ensuring debt security. The algorithm for monitoring and controlling the effectiveness of the management of guarantees of Ukraine's foreign debt is given.

Keywords: debt, debt security, external debt security, management, efficiency, monitoring, control.

Peer-reviewed, approved and placed: 13.08.2022.

Постановка проблеми. В сучасних умовах зовнішній державний борг є не тільки економічним, але й фінансовим інструментом, за допомогою якого уряд створює суспільне коло, матеріальні інтереси якого націлено на зміцнення держави, а ефективна реалізація боргової функції може забезпечити фінансово-економічну та політичну стабільність в державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розглядаючи сучасні підходи до вдосконалення моніторингу та контролю ефективності управління

* University of Customs and Finance. Ukraine.

зовнішньою борговою безпекою держави, можна стверджувати, що існує декілька векторів такого моніторингу та контролю. Представники наукової спільноти М.Антонов [1], О.Барановський [2], В.Дудченко [4], Н.Костюк [5], Л.Бородій [5], Н.Хитрук [5], О.Новосьолова [8], Т.Богдан [3], Г. Марків [6], Л.Синявська [6], О.Рубай [6], Н.Медведкова [7], В.Копецький [7], М.Ставнич [9], В.Тополь [9], Г. Філатова [10], Ф.Журавка [10] та інші вивчають питання підвищення ефективності управління зовнішньою борговою безпекою країни. Але окремі аспекти даних питань є й досі не деталізовано вивченими.

Метою дослідження визначено вдосконалення моніторингу та контролю ефективності управління зовнішньою борговою безпекою держави.

Основні результати дослідження. Усунення проблем, спричинених війною, потребує вжиття комплексу заходів щодо подолання надмірного боргового навантаження, вирішення окремих нормативних, методичних, організаційних та інформаційних питань, забезпечення відповідності міжнародним принципам процесу забезпечення боргової безпеки в системі економічної безпеки:

1) Впровадження системи моніторингу для раннього виявлення кризових ситуацій передбачає обов'язковий регулярний розрахунок індикаторів безпеки зовнішнього боргу. Мета полягає в тому, щоб оцінити вплив факторів економічного розвитку на державний борг, визначити ключові засади, в яких державний борг проявляється в економіці, як явні, так і приховані, а також спрогнозувати їх вплив на державний борг.

2) Впровадження принципів нагляду за ефективністю управління безпекою зовнішнього державного боргу відповідно до національних практик розкриття інформації про борговий тягар України та міжнародних стандартів забезпечення національної економічної безпеки. Це сприятиме підвищенню ефективності управління безпекою зовнішнього державного боргу та системою боргового гарантування.

Розглянемо більш детально можливість реалізації вищевказаних заходів.

Для досягнення мети протидії борговим загрозам потрібна система забезпечення економічної безпеки, яка передбачатиме:

1) створення умов, за яких кредитування є не тільки економічно та фінансово обґрунтованим, але й сприяє економічному зростанню та розширенню можливостей для інвестицій. Це важливо, оскільки неефективне залучення та використання кредитних ресурсів може призвести до надмірного зростання боргового тягара та тягара обслуговування боргу, загрожуючи фінансовою залежністю та завдаючи шкоди економічній безпеці країни;

2) зменшення ризиків, пов'язаних з отриманням державних позик (валютні, ліквідні, процентні, дефляційні, інфляційні, політичні, інвестиційні та ін.);

3) забезпечення відповідних пропорцій між різними компонентами загального боргу (внутрішній і зовнішній борг, довгостроковий борг, короткостроковий борг і середньостроковий борг), що допоможе ефективно погашати боргові зобов'язання, уникнути піків погашення боргу та фіскально зміцнити фіскальну силу системи державних фінансів.

Виконуючи свої конкретні завдання, щоб зменшити надмірний зовнішній борговий тягар, Україна має вирішити низку нормативних,

методологічних, організаційних та інформаційних питань та забезпечити відповідність міжнародним принципам, зокрема таким як: суверенні ризики та управління державним боргом (Стокгольмські принципи), керівні принципи аудиту державного боргу, рекомендації щодо управління державним боргом і борговою стійкістю, розроблені МВФ і Світовим банком.

Ключові проблеми розвитку системи забезпечення боргової безпеки в Україні наведено у табл.1.

Таблиця 1. Ключові проблеми розвитку системи забезпечення боргової безпеки в Україні, розроблено автором

Напрямок	Ключові проблеми
Недостатньо розвинена система оцінювання зовнішньої боргової безпеки	Не проводиться систематичне оцінювання зовнішньої боргової безпеки
Затримки у часі, відсутність прозорості та неповнота інформації стосовно зовнішньої боргової безпеки	Відсутність частини інформації щодо стану зовнішньої боргової безпеки
Відсутність систем моніторингу та прогнозування стану зовнішньої боргової безпеки	Відсутність систем моніторингу та прогнозування стану зовнішньої боргової безпеки ускладнює розрахунок інтегрального індексу такої безпеки.
Відсутність методології для оцінювання впливу різних факторів на боргову безпеку у розрізі різних часових горизонтів	Необхідність впровадження методології для оцінювання впливу різних факторів на боргову безпеку у розрізі різних часових горизонтів
Неврахування кращих світових практик у впровадженні систем моніторингу та аудиту ефективності, які забезпечують зовнішню боргову безпеку	Необхідність впровадження відповідної системи моніторингу

Серед питань інформаційного забезпечення варто відзначити необхідність реформування існуючої практики розкриття інформації про стан державного боргу з метою впровадження аудиту ефективності зовнішнього боргу, розвитку систем оцінки, моніторингу та прогнозування безпеки зовнішнього боргу. Також необхідно підвищити прозорість розкриття інформації про рівень зовнішнього боргу держави. Вищезазначені питання зосереджені на міжнародному досвіді, статистиці та розкритті інформації щодо державного боргу та боргових гарантій.

Чинна методологія оцінки рівня безпеки зовнішнього боргу України є несистематизованою та спрямована на відстеження відповідності параметрів боргової політики обраним стандартам ефективності. Зазначимо, що інформацію про стан державного боргу та виплати за ним, а також прогнозні значення надають органи державної влади України. Проте розрахунок показників боргової безпеки, які містяться в методичних пропозиціях, не має системності та циклічності, за винятком показника державного боргу до ВВП.

Удосконалення механізму управління безпекою зовнішнього боргу України та його моніторингу має велике значення для забезпечення стабільності національної економіки та фінансової безпеки. Можливі кроки в цьому напрямку включають розробку чіткої стратегії та політики управління

боргом, моніторинг та аналіз ситуації із зовнішнім боргом, а також створення ефективних механізмів контролю та аудиту. Забезпечення прозорості та відкритості управління боргом також відіграє важливу роль. Інформація про стан та розмір зовнішнього боргу має бути публічною та зрозумілою для громадян, експертів та інвесторів. Розвиток можливостей уряду є ще одним ключовим компонентом успішного управління зовнішнім боргом держави.

Крім того, вдосконалення законодавства та регулювання, ефективна комунікація з громадськістю та зацікавленими сторонами, а також залучення консультантів та експертів можуть допомогти оптимізувати процес управління борговими гарантіями. Аналіз та врахування ризиків, пов'язаних із зовнішнім боргом, є важливими складовими розробки стратегії управління зовнішнім боргом держави. Ці заходи спрямовані на забезпечення ефективного та сталого управління зовнішнім боргом України, що має вирішальне значення для економічної стабільності та розвитку країни. Підвищенню рівня управління та моніторингу безпеки зовнішнього боргу сприятимуть такі заходи: прийняття Закону про державний борг України, який визначить основні законодавчі аспекти внутрішнього та зовнішнього боргу країни; формування та демонстрація національної стратегії залучення та спрямування фінансових ресурсів, координація політики управління державним боргом, а також контроль та перегляд управлінських рішень щодо управління зовнішнім боргом у системі національної економічної безпеки (рис. 1).

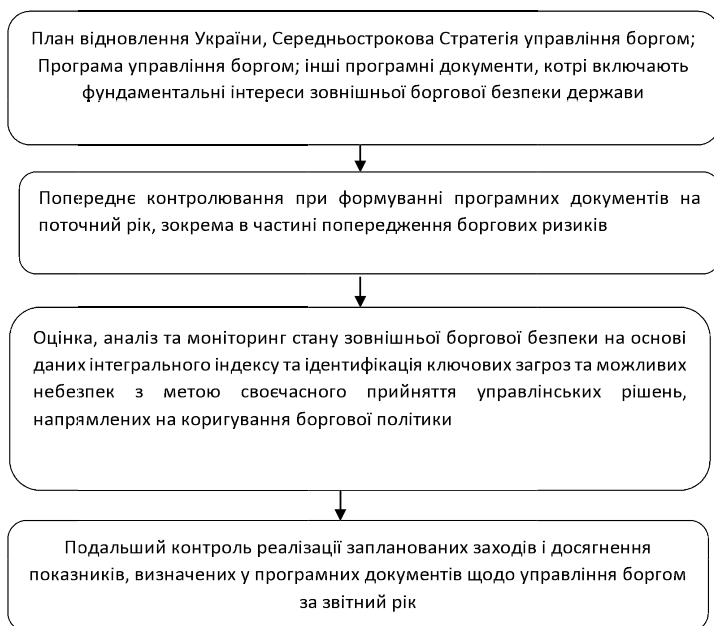

Рис. 1. Підсистема контролю та корегування управлінських рішень, пов'язаних з управлінням зовнішньою борговою безпекою, сформовано автором

Оскільки державній борговій політиці часто не вистачає систематичності та комплексності, збільшення боргу не завжди сприяє покращенню соціально-економічних умов країни і навіть може призвести до поглиблення боргової кризи. Боргова залежність, макроекономічна рівновага зруйновані, використання державних позик неефективне. За зазначених умов особливо важливим є вдосконалення моніторингу ефективності управління гарантіями державного зовнішнього боргу, який є невіддільним від аудиту ефективності управління державним зовнішнім боргом. Під «аудитом ефективності управління зовнішнім державним боргом» слід визначити комплекс заходів, які можуть реалізовуватись органами центральної виконавчої влади та державного фінансового контролю. Слід зазначити, що вони націлені на оцінку результативності використання державних позик, аналіз індикаторів зовнішньої боргової безпеки та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності заходів, що здійснюються в процесі управління державним боргом та забезпечення боргової безпеки. Аудит ефективності управління зовнішнім державним боргом здійснюється у зв'язку з необхідністю підвищення ефективності та дієвості державного фіскального контролю, а також удосконалення діяльності органів управління щодо отримання та використання державних позик.

Алгоритм моніторингу та контролю ефективності управління гарантіями зовнішнього боргу України може включати такі кроки (табл. 2).

Таблиця 2. Алгоритм моніторингу та контролю ефективності управління зовнішньою борговою безпекою України, розроблено автором

Напрямок	Ключові проблеми
Недостатньо розвинена система оцінювання зовнішньої боргової безпеки	Не проводиться систематичне оцінювання зовнішньої боргової безпеки
Затримки у часі, відсутність прозорості та неповнота інформації стосовно зовнішньої боргової безпеки	Відсутність частини інформації щодо стану зовнішньої боргової безпеки
Відсутність систем моніторингу та прогнозування стану зовнішньої боргової безпеки	Відсутність систем моніторингу та прогнозування стану зовнішньої боргової безпеки ускладнює розрахунок інтегрального індексу такої безпеки.
Відсутність методології для оцінювання впливу різних факторів на боргову безпеку у розрізі різних часових горизонтів	Необхідність впровадження методології для оцінювання впливу різних факторів на боргову безпеку у розрізі різних часових горизонтів
Неврахування кращих світових практик у впровадженні систем моніторингу та аудиту ефективності, які забезпечують зовнішню боргову безпеку	Необхідність впровадження відповідної системи моніторингу

Алгоритм, запропонований у таблиці 2, може створити систему моніторингу та контролю ефективності управління гарантіями зовнішнього боргу, спрямовану на забезпечення стабільності та оптимізації управлінських рішень. Розглянуті кроки включають розробку чітких стратегій і політики управління боргом, систематичний моніторинг і аналіз стану зовнішнього боргу, а також створення ефективних механізмів контролю та аудиту.

Прозорість та відкритість інформації про зовнішній борг, розвиток фінансових можливостей влади, удосконалення законодавства та регулювання є важливими складовими успішного управління безпекою зовнішнього боргу держави.

Висновки. Визначено напрями вдосконалення моніторингу та контролю ефективності управління зовнішньою борговою безпекою держави. Визначено ключові проблеми розвитку системи забезпечення боргової безпеки в Україні. Розглянуто підсистему контролю та корегування управлінських рішень, пов'язаних з управлінням зовнішньою борговою безпекою держави. Визначено зміст аудиту ефективності управління зовнішнім державним боргом держави. Наведено алгоритм моніторингу та контролю ефективності управління гарантіями зовнішнього боргу України. На основі проведеного дослідження рекомендовано реалізувати алгоритм моніторингу та контролю ефективності управління безпекою зовнішнього боргу держави, включаючи визначення ключових показників ефективності, систематичний збір та аналіз даних, оцінку фінансової стійкості, моніторинг економічного середовища, витрати на обслуговування боргу, регулярну звітність, коригування стратегій, залучення експертних аудитів тощо. Ці заходи сприятимуть забезпеченню стабільності та оптимізації рішень щодо управління державним боргом, покращенню діяльності адміністративних органів та підвищенню ефективності державного фінансового нагляду.

1. Антонов М.С. Управління борговою стійкістю держави: дис. канд. екон. наук.; наук. кер. С.В. Леонов. Суми: СумДУ, 2017. 282 с.
2. Барановський О. І. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 1(47). Т. 1. С.327–337.
3. Богдан Т. П. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності. Вісник Національного банку України. 2012. № 4. С.8–15.
4. Дудченко В. Зовнішній державний борг: особливості вимірювання та економічні наслідки. Економічний аналіз. 2010. Вип. 7. С. 68–72.
5. Костюк Н.П. Бородій Л.Ю., Хитрук Н.С. Особливості управління державним зовнішнім боргом. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. 2010. № 2. С. 54–60.
6. Марків Г. Синявська Л., Рубай О. Вплив державного боргу на боргову безпеку України. Аграрна економіка. 2015. Т. 8, № 3–4. С. 29–36.
7. Медведкова Н. С., Копецький В. В. Управління зовнішнім державним боргом у забезпеченні фінансової стабільності. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 3. С. 39–46.
8. Новосьолова О. Боргова безпека як визначальний фактор макроекономічної стабільності держави. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2013. Вип. 35 (1). С.123–128.
9. Ставнич М.М., Тополь В. В. Вплив боргової безпеки на бюджетну сферу України. Економіка Крима. 2012. № 1 (38). С. 70–76.
10. Філатова Г. П., Журавка Ф. О. Оцінка впливу показників економічного розвитку на державний борг України. Актуальні проблеми економіки. 2020. №12 (233). С. 38–48.

-
1. Antonov, M.S. (2017). Upravlinnia borhovoioi stijkistiu derzhavy: dys. kand. ekon. nauk.; nauk. ker. S.V. Lieonov. Sumy: SumDU, 282 s.
 2. Baranovskiy, O. I. (2016). Doslidzhennia teoretichnykh zasad borhovoioi bezpeky derzhavy. Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii «Ekonomika», 1(47), 1, 327–337.
 3. Bohdan, T. P. (2012). Borhova bezpeka ta ii rol' u harantuvanni finansovoioi stabil'nosti. Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy, 4, 8–15.

4. Dudchenko, V. (2010). Zovnishnij derzhavnyj borh: osoblyvosti vymiruvannia ta ekonomichni naslidky. *Ekonomichnyj analiz*, 7, 68–72.
5. Kostiuk, N.P., Borodij, L.Yu., & Khytruk, N.S. (2010). Osoblyvosti upravlinnia derzhavnym zovnishnim borhom. *Vinnyts'kyj torhovel'no-ekonomichnyj instytut KNTEU*, 2, 54–60.
6. Markiv, H., Syniavs'ka, L., & Rubaj, O. (2015). Vplyv derzhavnoho borhu na borhovu bezpeku Ukrainy. *Ahrarna ekonomika*, 8, 3–4, 29–36.
7. Miedviedkova, N. S., & Kopets'kyj, V. V. (2021). Upravlinnia zovnishnim derzhavnym borhom u zabezpechenni finansovoi stabil'nosti. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 3, 39–46.
8. Novos'olova, O. (2013). Borhova bezpeka iak vyznachal'nyj faktor makroekonomichnoi stabil'nosti derzhavy. *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, 35 (1), 123–128.
9. Stavnych, M.M., & Topol, V. V. (2012). Vplyv borhovoї bezpeky na biudzhetnu sferu Ukrainy. *Ekonomika Kryma*, 1 (38), 70–76.
10. Filatova, H. P., & Zhuravka, F. O. (2020). Otsinka vplyvu pokaznykiv ekonomichnoho rozvytku na derzhavnyj borh Ukrainy. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 2 (233), 38–48.